

вмінь, у зв'язку з цим покращується їхнє ставлення до себе.

Одним із головних завдань, які вирішує педколектив школи, є формування в учнів свідомого ставлення до власного здоров'я, розуміння його значення, що є однією з педагогічних умов виховання самоповаги. Дитина лише тоді не загубиться у дорослому житті, збереже гармонію у стосунках із світом, коли віднайде ту сферу діяльності, до якої спонукають її природні задатки та уподобання. Успіх у результаті досягнень особистості викликає в неї почуття самоповаги. Тому навчальний заклад спрямовує свою діяльність на реалізацію педагогічних умов формування самоповаги у підлітків.

Література

1. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Т. М. Титаренко. – К., Либідь. 2003.
2. Управление качеством образования / Под ред. М. М. Поташника. - М.: Пед. Общество России, 2006.
3. Головатий М.Ф., Навчи себе сам /Н. Ф. Головатий. – К. МАУП, 2002.

І. М. Мачуська

м. Київ

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ЯК УМОВА ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ УЧНІВ

Анотація. У статті розкрито проблему розвитку творчих якостей особистості як попередньої умови професійного самовизначення учнів старших класів.

Ключові слова: творчість, креативність, творчі якості особистості, професійне самовизначення, учні старших класів.

Оскільки процеси професійного самовизначення пов'язані з усвідомленням об'єктивної соціальної ситуації, аналізом власних труднощів і проблем, прийняттям рішень, вибором конкретних варіантів професійних перспектив, то актуальним є питання розвитку і формування відповідних якостей особистості.

Визначаючи поняття творчості, Я. Пономарьов відзначав, що воно уявляється універсальним джерелом і механізмом розвитку. Якщо творчість – процес створення нового, то соціальне значення творчості, основний зміст її полягає в тому, що вона є формою морального розвитку суспільства. Тому творчість означає створення нового, під яким мається на увазі як перетворення у свідомості і поведінці суб'єкта, так і породжувані ним і відчужувані від нього продукти [1].

Психологи Г. Олпорт і А. Маслоу вбачали джерело творчої діяльності в мотивації особистісного зростання, потребі в самоактуалізації, повній і вільній реалізації людиною своїх здібностей, життєвих можливостей. Е. Фромм в основі творчості виділяв такі якості, як незалежність, волю, наявність критичного розуму [3]. Виходячи з позиції педагогіки, можна сказати, що творчість є напрямом руху особистості в розвитку до незалежності, самостійності, активності, самореалізації.

Аналізуючи дослідження філософів А. Буша, В. Рузавіна, психологів Д. Богоявленської, А. Матюшкіна, А. Пономарьова, можна виділити основні

якості, необхідні для становлення творчої особистості. Це – творча активність, розвинене системне, образне і логічне мислення, високі пізнавальні потреби, здатність до активного співробітництва, самоактуалізація. При цьому особлива роль відводиться таким особистісним параметрам, як самооцінка, на яку впливають рівень домагань, задоволеність діяльністю, значення змісту діяльності, відповідальність перед собою і суспільством за результати діяльності, здатність до прийняття позиції іншої людини, комунікативна діяльність. У ряді досліджень відзначається, що головна відмінність творчої особистості вбачається психологами у специфічній мотивації. Суть цієї мотивації – в основі творчої поведінки. Ряд дослідників вважають, що для творчості необхідна мотивація досягнень, інші вважають, що вона певним чином блокує творчий процес.

Поведінка людини в проблемній ситуації, коли вона має якусь ціль, але не може її відразу досягти, визначається внутрішніми емоційно-вольовими і творчими якостями самої особистості. Слабовільна людина може відмовитися від наміченої цілі і тим самим вийти з проблемної ситуації, відмовившись від діяльності. У цьому випадку людина намагається адаптуватися до обставин. Суб'єкт, здатний до творчості, аналізує ситуацію, визначає мету, визначає труднощі, що перешкоджають її досягненню, стратегію поведінки. Якщо в такій ситуації суб'єкт не знає способу вирішення задачі і шукає його самостійно, тим самим він здійснює творчу діяльність, знаходить новий шлях розв'язання завдання. Якщо цей спосіб був невідомим лише йому, то тим самим суб'єкт виявляє особисту творчу активність.

Для того, щоб сформувати креативність як особистісну, а не тільки ситуативну якість, слід ураховувати вплив і умови середовища. Середовище, в якому креативність могла б актуалізуватися, має вирізнятися високим ступенем невизначеності і потенційною багатоваріантністю. Таке середовище повинне містити зразки креативної поведінки і її результатів. Низький ступінь регламентації поведінки, предметно-інформаційне збагачення і наявність зразків креативної поведінки впливають на творчий розвиток. Це може призвести до більш виразного прояву творчих якостей особистості.

Розвиток якостей особистості людини обумовлений певними факторами, закономірними і випадковими обставинами, зустрічами з різними людьми, умовами життя. Однак головний фактор – це саморозвиток людини. При цьому всі ці фактори взаємозалежні і взаємообумовлені. Тому, говорячи про розвиток креативності, як і інших якостей особистості, варто розглядати цей процес у широкому значенні – як процес руху, зміни, сходження від нижчого до вищого, від простого до складного. При цьому розвиток – це не просто навчання, кількісний ріст, а перехід від старого до якісно нового стану. У процесі стимулювання розвитку креативності, творчої активності особистості варто іти шляхом створення зовнішніх умов, спонукаючи людину до прояву творчих якостей, базованих на одержанні задоволення від процесу творчої діяльності, до саморозвитку творчих якостей, до самореалізації і самовиховання.

До інших значимих факторів, що лежать в основі творчості, Л. Фрідман відносить: природні задатки суб'єкта, розвинені на основі цих задатків загальні і

спеціальні здібності; рівень загального психічного і розумового розвитку (гнучкість і пластичність мислення, спостережливість, пам'ять); вольові якості, насамперед такі, як наполегливість, терпіння, відсутність страху ризику; особливості характеру, передусім такі, як допитливість, оптимізм, працьовитість, прагнення до успіху, наявність стійких інтересів і схильностей [2].

Творчим людям властиві певні особистісні якості – незалежність (особистісні стандарти важливіше стандартів групи, неформальність оцінок і суджень); відкритість розуму – готовність повірити своїм і чужим фантазіям, сприйнятливість у новому і незвичайному; висока толерантність до невизначених і нерозв'язаних ситуацій, конструктивна активність у цих ситуаціях; розвинене естетичне почуття, прагнення до краси. Їм притаманні активність мислення, відкритість, уява, морально-ціннісні орієнтації, самовираження і відповідальність, задоволеність творчою діяльністю.

Таким чином, проаналізувавши різні концепції проблеми розвитку творчості, можна зробити певні висновки. Креативність виступає могутнім фактором розвитку особистості, що визначає її готовність змінюватися, відмовлятися від стереотипів. Виходячи з припущення, що творчість не є раз і назавжди фіксованим явищем і може зазнавати значних змін у процесі життя людини, а творча діяльність опосередковано пов'язана з розвитком моральних якостей особистості, можна зробити висновок, що основною складністю у формуванні творчих якостей особистості є деформація її мотиваційної структури. В основі творчого процесу лежить процес самоорганізації, що вимагає оперативної, взаємопогоджуваної взаємодії активних образів, формованих в учнів при постановці творчої задачі, що відрізняються такими ознаками: особистісно обумовленою активністю, спрямованою на створення адекватної самооцінки учнів; емоційно-позитивним ставленням до результатів творчої діяльності; наявністю волі у виборі і прийнятті рішень, що заохочуються зовнішніми умовами виконання творчого завдання; можливістю і здатністю до емоційного, інформаційного взаємообміну в процесі творчої діяльності; реалізацією зробленого вибору, прийнятого рішення в конкретній діяльності, тому що саме цей етап визначає встановлення самооцінки і є завершальним у черговому циклі процесу самоорганізації.

Аналіз проблеми розвитку творчих якостей особистості як однієї з умов професійного самовизначення свідчить про те, що професійне самовизначення є динамічним процесом розвитку внутрішньої активності і самоактуалізації особистості. Найбільш значимими творчими якостями особистості для успішного професійного самовизначення є: творча активність (креативність), незалежність і самостійність у прийнятті рішень, аналогічність (здатність до активного співробітництва), гнучкість поведінки, рефлексія і сенситивність. Усі перелічені риси, властиві творчій особистості, тому саме розвиток творчих якостей особистості припускає успішне професійне самовизначення.

Література

1. Пономарев Я. А. Психология творения : избранные психол. труды / Я.А.Пономарев. — М. : Академия педагогических и социальных наук, Московский психолого-социальный

ин-т, 1999. — 480 с.

2. Фридман Л. М. Психология детей и подростков : справочник для учителей и воспитателей / Фридман Л. М. — М. : Институт психотерапии, 2003. — 479 с.

3. Фромм Еріх. Мати чи бути? / Еріх Фромм ; [пер. з англ. Ольги Михайлової та Андрія Буряка]. — К. : Український письменник, 2010. — 222 с.

4. Хьелл Л. Теория личности: основные положения, исследования и применение : учеб. пособие [для студ. и аспирантов психол. фак., слушателей курсов психол. дисциплин на гуманит. фак. вузов РФ] / Л.Хьелл, Д. Зиглер ; [пер.с англ. : С. Меленевская, Д. Викторова]. — СПб : Питер, 1997. — 608 с.

І. В. Мудрік
м. Київ

ВПЛИВ РІЗНИХ ФОРМ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ САМОСВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. Визначено вплив на самосвідомість особистості різних організаційних форм фізичного виховання.

Ключові слова: самосвідомість, фізичне виховання.

Аналіз вітчизняних і зарубіжних публікацій свідчить, що Я-концепція як результат розвитку самосвідомості в онтогенезі досліджували Р. Бернс, В. Дžeme, Е. Еріксон, К. Роджерс, М. Розенберг, З. Карпенко, Ч. Кулі, Дж. Мід, Л. Орбан-Лембрик, В. Петровський, Л. Терлецька, В. Юрченко, Т. Шибутані, Т. Яценкота та ін. В українській психології самосвідомість особистості та її структурні утворення вивчали М. Боришевський, І. Бех, В. Васютинський, С. Васьківська, Т. Дмитрова, В. Романець, Т. Титаренко, П. Чамата, О. Шевченко, Т. Яблонська та ін.

З'ясовано, що уявлення науковців про напрями розвитку самосвідомості не завжди збігаються. Одні психологи (Д. Фельдштейн) вважають, що самосвідомість особистості розвивається завдяки діяльнісному компоненту, інші (І. Чеснокова) розглядають самосвідомість як єдність самоусвідомлення, емоційно-ціннісного ставлення до себе і саморегулювання поведінки. Існує думка (П. Чамата), що самосвідомість – це усвідомлення людиною себе у взаємовідносинах з навколишнім середовищем та іншими людьми.

Досліджувалися схеми тіла (Р. Моляко, А. Тхостов) й ціннісне ставлення власного фізичного “Я”. Наразі відсутні дослідження ціннісного ставлення до власного фізичного “Я” і формування самосвідомості особистості в процесі фізичного виховання й фізичного самовдосконалення.

Зазначене спонукало дослідити формування свідомого ставлення особистості до власного фізичного “Я”, близького (товариші по спорту, друзі) та далекого оточення (знайомі або товариш за місцем навчання, мешкання) за різних педагогічних умов організації фізичного самовдосконалення; проаналізувати результати досліджень процесу формування самосвідомості й порівняти їх з іншими психолого-педагогічними дослідницькими результатами.

Дослідження проводились у контрольній і двох експериментальних групах студентів. До контрольної групи було відібрано студенти, які тренувалися в основних навчальних відділеннях, займалися загальною фізичною підготовкою. До першої експериментальної групи – студентів, які